

УДК 72.012:72.04(045)

Гнатюк Л.Р., Бовкун М.С.

Національний авіаційний університет, Київ

МІСЬКИЙ ІНТЕР'ЄР ПЕРІОДУ КИЇВСЬКОГО МОДЕРНУ

Стаття присвячена аналізу міського інтер'єру періоду київського модерну. На основі проведеного аналізу були виявлені основні елементи пріоритетного стилю забудови центра Києва та запропоновано їхнє використання для формування сучасного міського середовища

Сьогодні, як і в період модерну, перші поверхи, які виходять на вулицю, займають торгівельні або обслуговуючі заклади. Але зараз ці поверхи часто закриваються вивісками, які мають стильове рішення, що не відповідає фасаду будинку.

Яскраво виражена стилістика міста залежить не тільки від архітектури, але й від ретельного добору окремих елементів дизайну міського середовища. Модерн є однією з найбільш значних складових забудови центру Києва. Тому для формування обличчя міста, з метою збереження цілісного враження, актуальним є використання основних композиційних схем та орнаментики модерну при проектуванні нових та реконструкції існуючих фрагментів міського інтер'єру.

На зламі XIX і XX ст. закінчилася доба історизму та почалося формування нового стилю в архітектурі – модерну, який розвивався від декоративно насиченого до раціонального й органічно переріс у конструктивізм та функціоналізм [3, с. 299].

Домінантною тогочасного міста була житлова частина, яка представлена прибутковими будинками. На відміну від панельних будинків наступних періодів, масове будівництво модерну мало яскраву стилістичну вираженість.

Композиція головних фасадів модерну базується на таких схемах (рис. 1):

а) осьова симетрія (будинки на вул. Саксаганського, 2/34, вул. Саксаганського, 117, вул. Саксаганського, 123, вул. Ярославів Вал, 4 та ін.);

б) симетрія, яка має відступ, щодо розташування проїзду на подвір'я, головного входу та балконів (будинки на вул. Володимирська, 81, вул. Гончара, 74, вул. Рейтарська, 17, вул. Ярославів Вал, 14, вул. Ярославів Вал, 14-Б, вул. Саксаганського, 99, вул. Саксаганського, 104 та ін.);

в) асиметрія (будинки на вул. Пушкінська, 41, вул. Володимирська, 61/11 та ін.).

а

б

в

Рис. 1. Композиційні схеми фасадів модерну:

а – симетрія; б – симетрія, яка має відступ; в – асиметрія

Звідси випливає, що для київських прибуткових будинків в стилі модерн найбільш характерною є симетрія, яка має відступ (варіант б).

Композиційним доміантом головного фасаду є розташування на осі входу еркера, ризоліта

чи вертикалі вікон, яка виділена з обох боків розкріпкою.

Еркери є активними елементами формування фасаду в стилі модерн. В київських прибуткових будинках зустрічаються в плані прямокутні, тра-

пецієподібні, шестикутні, заокруглені еркери. Зверху вони часто переходять в балкони.

Балкони часто відповідають ширині кімнати. Іноді на горішніх поверхах застосовуються суцільні балкони, які в плані повторюють обриси еркерів.

Основу еркерів підтримують кронштейни, які в залежності від типу модерна, мали різні конфігурації. Вони розвивались від заокруглених декорованих до геометричних форм. Популярні кронштейни в декоративно-насиченому модерні у вигляді рослинного плетіння (будинок на вул. Ярославів Вал, 14, а в раціональному – простого трикутника (будинок на вул. Рейтарська, 17).

В пізньому модерні, який набуває конструктивних рис, відбувається поступова відмова від еркерів, наприклад будинок зведений в 1914 р. на вул. Академіка Богомольця, 5.

Завершення фасаду найчастіше має геометричні обриси, але для прибуткових будинків декоративно-насиченого модерну характерне також криволінійне закінчення, яскравим прикладом такого випадку є будинок на вул. Володимирській, 81. Більшість фасадів увінчується аттиками з прорізом на горище, які посилюють його динамізм.

Стіни прибуткових будинків тиньковані або пофарбовані в найбільш характерні для київської архітектури кольори – світло жовтий, зелений, блакитний, сірий. Якщо будинок покритий фарбою, то проступає фактура цегляної кладки. Цоколь або цокольний поверх зливається з фасадом або оздоблюється грубим рустом сірого або бурого кольорів, який в деяких випадках покриває пару поверхів вище, й утворює контраст з верхньою гладкою стіною. Такий випадок можна спостерігати в будинку на вул. Володимирській, 61/11.

В деяких випадках фасади оздоблювались керамічною плиткою. Яскравий приклад – буди-

нок, який збудований в 1909-10 рр. за проектом П. Альошина на вул. Гончара, 74.

Одним з основних засобів пластичного вирішення фасаду є групування різних за пропорціями і формами прорізів вікон — прямокутних, арочних, еліптичних, трапецієподібних, зі скошеними перемичками. Віконні прорізи мають тристулкове заповнення, як в будинку на вул. Ярославів Вал, 4 та часто зустрічається групування вікон по три, як в будинку на вул. Рейтарській, 17.

Вікна завершуються сандриками, які в декоративно-насиченому модерні багато орнаментовані, а в пізньому – мають геометричні обриси або відсутні. Часто вікна обрамляються лиштвами. В ранньому модерні вікна оточують багато декоровані орнаментальні площини.

Особливість цих будинків – це контраст між головним та дворовим фасадом. Перший вирішувався репрезентативно, а другий оформлювався стримано. Головний фасад будинку має досить виразні та насичені пластикою деталей площини.

У декорі фасаду модерну є стійкий набір елементарних форм, які є основою для створення композицій. Найбільш поширені флористичні мотиви, які поєднуються в класичні форми – розетка, гірлянда, вінок, букет. Флористичні композиції зустрічаються як однорідні за набором мотивів, так і різномірні, ускладнені введенням сюжетних, зооморфних та антропоморфних форм.

Серед рослинних мотивів зустрічаються мотиви аканта, квітів білого латаття, ірисів-півників, тюльпанів, жолудів. Популярним для декоративного модерну є використання грон калини та винограду, листя каштана. Цей вид орнаменту є актуальним, оскільки ця рослина являється символом міста Києва (рис. 2.).

Рис. 2. Рослинні мотиви характерні для київського модерну

Одна з особливостей орнаментального модерну — прикрашати різні частини будівель маскаронами. Більш популярним є використання форм жіночої голови, яка в декоративно-насиченого модерні представлена з пишним, розпущеним, хвилястим волоссям.

В декоративно-насиченому періоді поширеним є використання жіночих постатей в повний зріст, які відтворювались у формах каріатид, як в будинку на вул. Ярославів Вал, 14. Вони використовуються і в орнаментальних площинах з доповненням рослинними мотивами, як наприклад в будинку на вул. Ярославів Вал, 14-Б.

Типовими для модерну є декоративні кола з вертикальними стрічками, як наприклад будинки на вул. Саксаганського, 104 та на вул. Ярославів Вал, 14-Б.

При вирішенні фасаду застосовуються ордерні елементи: арки, кронштейни, лопатки, пілястри, півколони, які в період декоративного модерну декорувались канелюрами та оздоблювались нагорі маскаронами. Популярними були й готичні елементи. Це пінаклі, тристулкове заповнення вікон з готичним орнаментом – кола та стрілчасті арки.

Фасади раціоналістичного модерну декоруються значно менше. В декорі відбувається тя-

жіння до раціоналістичності, геометризації, лаконізму. Зустрічається рослинний та геометричний орнамент. Флористичні мотиви набувають стилізованих форм.

Мотиви модерну втілились також і в кованому металі, який використовувався в оформленні воріт, балконної огорожі та накладних деталей вхідних дверей. З часом криволінійні форми поступово змінюються на прямолінійні. Типові для модерну ґрати з рисунком зірки-перехрестя.

В наш час елементи модерну найчастіше використовуються під час реконструкції існуючих пам'яток архітектури в стилі модерн (будинки на вул. Ярославів Вал, 14, вул. Ярославів Вал, 14-Б та ін.). Рідше мотиви модерну застосовуються при проектуванні нових фрагментів міського інтер'єру (будинки на вул. Саксаганського, 115, вул. Саксаганського, 111-А та ін.).

Сьогодні можна спостерігати використання деталей та елементів дизайну архітектурного середовища, які виконують в основному функціональну роль і менше декоративну (рис. 3.). Часом це призводить до знищення загального цілісного сприйняття фасаду в стилі модерн.

а

б

Рис. 3. Приклад: а – невдалого (вул. Саксаганського, 72); б – вдалого (вул. Ярославів Вал, 14-Б) оформлення воріт в Києві

Найбільш розповсюджені малі архітектурні форми, особливо популярні кіоски та зупинки громадського транспорту, в Києві переважно мають вигляд однотипних прямокутних коробок. Для цих об'єктів стилізація є досить актуальною.

В Україні така спроба була використана при проектуванні зупинки громадського транспорту в Львові. Також важливим питанням є розміщення торгових кіосків, оскільки в деяких місцях вони затуляють перші поверхи архітектурних споруд,

які внаслідок цього втрачають цілісне сприйняття та красу. Цю проблему можна порушити й щодо вітрин магазинів, що знаходяться в будин-

ках на перших поверхах та щодо нової тенденції – вивіска рекламного плакату на весь фасад будівлі (рис. 4.).

Рис. 4. Приклад: *а* – невдалого (вул. Саксаганського, 123); *б* – вдалого (вул. Володимирська, 61/11) оздоблення вітрин торговельного приміщення

В Україні, зокрема в Києві, в цілому не розвинутий комунікативний дизайн. Вдалим прикладом може слугувати дизайн елементів метро Парижу

(рис. 5.). Домінуюче завдання полягає в поєднанні образу з середовищем, але при обов'язковому додержанні функціональності виробу.

Рис. 5. Комунікаційний дизайн в Києві по вул. Ярославів Вал, 14-Б та паризького метро

Висновки. Цільність міського інтер'єру залежить не тільки від архітектури, але й від ретельного добору багатьох окремих елементів. Це стосується в першу чергу вітрин, кіосків, зупинок громадського транспорту, рекламних бікбордів, як найбільш розповсюджених форм в місті Києві.

Кожне місто повинне мати свою індивідуальність й свій художній образ, який би закріплювався тільки за ним. Тоді він стає цікавим та зрозумілим не тільки спеціалістам, але й широкому загалу.

Доцільним для дизайну міського середовища Шевченківського району в Києві є використання стилістики модерну, з домінуванням раціонального.

Список літератури

1. *Звід пам'яток історії та культури України*: Київ, Енциклопедичне видання. Кн. 1, ч. 1. А-Л / Ред-

кол. тому: Відп. ред. П. Тронько та ін.; Упоряд.: В. Горбик, М. Кіпоренко, Л. Федорова. НАН України. Інститут історії України. – К. : Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. – 608 с.

2. *Звід пам'яток історії та культури України*: Київ: Енциклопедичне видання. Кн. 1, ч. 2.: М-С / Редкол. тому: Відп. ред. П. Тронько та ін. Упоряд.: В. Горбик, М. Кіпоренко, Н. Коваленко, Л. Федорова. НАН України. Інститут історії України; Інститут археології України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського. – К. : Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. – 585-1216 с.

3. *Історія української архітектури* / Ю. С. Асєєв, В.В. Вечерський, О. М. Годованюк та ін.; за ред. В. І. Тимофійенка. – К. : Техніка, 2003. – 472 с.